

його переробки / О.В. Пітик // Збірник наукових праць ВДАУ. – Вінниця, 2009. – Випуск 38. – 127-136.

б. Побережна А.А. Економічні проблеми світового виробництва шротів білково-олійних культур// Економіка АПК. - 2004. - №6. - С. 145-147.

Надійшла 29.01.2010

УДК 658: 338.363(477)

О. В. ГРОДОВСЬКИЙ
Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ ХАРАКТЕРУ І ВПЛИВУ РИНКОВИХ ФАКТОРІВ НА СТАН КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РЕГІОНУ

В статті проаналізовано тенденції розвитку промисловості Хмельницької області загалом та машинобудівної галузі зокрема; виявлено проблеми, з якими стикаються машинобудівні підприємства; окреслено можливі перспективи розвитку машинобудування. В результаті чого, визначено ринкові фактори та необхідні заходи, які необхідно здійснити для перетворення машинобудування у ефективну й сприйнятливую до інновацій галузь, що динамічно розвивається у конкурентному середовищі.

In the article was analyzed trend in industry of Khmel'nicky region in general and mechanical engineering industry in particular, found the problems faced by engineering companies, outlined the possible prospects of engineering. As a result, defined market factors and appropriate measures to be taken to transform engineering in a efficient and receptive to innovation industry dynamic in acompetition environment.

Ключові слова: промисловість, машинобудування, конкурентне середовище, ринкові фактори, економічна криза, економічні стратегії, інновації, стратегічне управління.

Постановка проблеми. Машинобудівний комплекс України об'єднує понад 30 великих галузей та понад 50 підгалузей, найбільш важливими серед яких є тракторне і сільськогосподарське машинобудування, верстатобудування, електротехнічне машинобудування, транспортне машинобудування тощо. На Хмельниччині машинобудування – один з основних видів промислової діяльності. За обсягами виробництва ця галузь посідає третє місце після харчової промисловості та виробництва і розподілення електроенергії і є потенційно вагомим чинником реального економічного зростання області.

Надзвичайно актуальним, особливо за умов економічної кризи, постає питання визначення характеру впливу ринкових факторів на стан конкурентного середовища підприємств машинобудування Хмельницького регіону, як основи конкурентоспроможності країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти сучасного стану підприємств машинобудування в Україні розглянуті в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Серед них роботи таких дослідників, як Я. Гуков, О. Дмитрашко, В. Іванишин, Р. Журило, В. Кім, М. Макаренко, Д. Малашук, Н. Карачин, В. Ольшевський, О. Романко, О. Савінов, Н. Тарасова, В. Довбня, М. Колісник, В. Третьяков, В. Шандра, О. Шапуров, В. Яковенко, В. Ситай та О. Дальніченко [1-3]. Проте питання визначення характеру впливу ринкових факторів на стан конкурентного середовища підприємств машинобудування потребує подальшого вивчення.

Постановка цілей. Метою даної роботи є виявлення основних тенденцій та перспектив розвитку машинобудівних підприємств Хмельницького регіону, визначення характеру впливу ринкових факторів на стан конкурентного середовища підприємств машинобудування, та визначення завдань, які необхідно вирішити для перетворення машинобудування Хмельницького регіону у конкурентоспроможну галузь.

Виклад основного матеріалу. Частка промислової продукції Хмельниччини у загальному випуску галузей економіки перевищує 40 %, питома вага валової доданої вартості у її загальному обсязі відповідно по області складає четверту частину.

На початок 2008 р. у промисловості налічувалось 1,4 тис. підприємств (у тому числі 1,1 тис. – малих підприємств), на яких зосереджено 40,8 % основних засобів. У 2008 р. в промисловості було зайнято 61,8 тис. осіб. У 2008 р. в області реалізовано промислової продукції на 11167,2 млн грн [5].

Найбільш вагомими серед видів діяльності були виробництво та розподілення електроенергії, газу та води і виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на які припадало відповідно 23,9 % та 24,1 % загальнообласного обсягу реалізованої промислової продукції), виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (17,6 %), машинобудування (11,1 %). Питома вага реалізованої продукції машинобудування у 2008 р. залишилася на тому ж рівні що і у 2007 р. - 11,1% від загального обсягу промислової продукції.

У грудні 2008 р. обсяги промислового виробництва скоротились як до попереднього місяця, так і до грудня 2007 р. (відповідно на 21,2 та 20,0 %). Це призвело до зменшення обсягів продукції у промисловості проти 2007 р. на 0,6 %. Спад промислового виробництва спостерігався у визначальних для області видах діяльності: у виробництві електроенергії (на 18,6 %) та харчових продуктів, напоїв (на 11,5 %). У

промисловості 18 (69,2 %) регіонів області проти 2007 р. зменшилось виробництво продукції: на підприємствах Летичівського, Старокостянтинівського районів – наполовину, Теофіпольського, Городоцького, Ізяславського – на 40,0-40,7 % та міст Шепетівки – на 24,0 %, Нетішина – 18,1 %.

При цьому значного приросту досягнуто на підприємствах металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (51,6 %), целюлозно-паперового виробництва; видавничої діяльності, хімічного виробництва (38,2-45,5 %), легкої промисловості (17,4 %), із виробництва машин та устаткування (15,5 %). Серед регіонів області збільшили виробництво промислової продукції підприємства Волочиського, Красилівського, Старосинявського, Шепетівського, Ярмолинецького районів та міст Хмельницького, Кам'янець-Подільського і Славути.

Подолавши скорочення обсягів виробництва впродовж 90-х років, промисловість набула позитивної динаміки розвитку. Починаючи з 2000 р. обсяги продукції у промисловості щорічно нарощувались і за 8 років збільшились у 2,3 рази. Перевищено рівень промислового виробництва 2000 р. у більшості з основних видів діяльності.

У 2007 р. проти попереднього року приріст продукції становив 14,5 % (в цілому по Україні – 10,2 %). Зростання випуску продукції порівняно з 2006 р. зафіксовано за всіма основними видами промислової діяльності. Значний приріст отримано на підприємствах металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (52,6 %), з виробництва гумових та пластмасових виробів (39,6 %), целюлозно-паперового виробництва, видавничої діяльності (36,5 %). Нарощування обсягів випуску продукції спостерігалось у машинобудуванні, виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

У промисловості 15 регіонів області проти 2006 р. зросло виробництво продукції, при цьому найбільш вагомо на підприємствах Ярмолинецького (приріст становив 50,5 %), Деражнянського, Красилівського, Летичівського (31,5-45,2 %) районів та міст Кам'янець-Подільського (66,4 %), Старокостянтинова (48,0 %), Шепетівки (29,4 %). Водночас суттєво скоротились обсяги виробництва на підприємствах Чемеровецького (на 67,8 %), Новоушицького (на 51,9 %) та Старокостянтинівського (на 36,5 %) районів.

Водночас з кожним роком скорочується питома вага промисловості в загальному обсязі інвестицій в основний капітал області. В 2007 р. вона становила 31,8 % (у 2006 р. – 39,3 %, 2000 р. – 41,0 %). У 2007 р. в основний капітал підприємств промисловості інвестовано 998,6 млн грн, що на 8,4 % більше, ніж у попередньому році. Основна частина (71,7 %) інвестицій зосереджена на підприємствах переробної промисловості, де освоєно 715,6 млн грн та обсяги яких зросли на 6,2 % (у 2006 р. приріст склав 126,2 %). Загальний обсяг залучених в промисловість Хмельниччини прямих іноземних інвестицій на 1 січня 2008 р. становив 95,3 млн дол. США, що на 47,4 % більше, ніж на 1 січня 2007 р. Основні показники розвитку підприємств машинобудування Хмельницької області за 2003 – 2008 р.р. представлені у таблиці 1 [5].

Таблиця 1

Основні показники розвитку підприємств машинобудування Хмельницької області за 2001 – 2008 рр.

Показник	Роки							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах відповідних років), млн грн.	3272,7	2806,0	2785,0	4101,4	5127,5	6340,2	8972,8	11167,2
Основні засоби промисловості (у фактичних цінах відповідних років; на кінець року), млрд грн.	5,2	5,3	5,2	7,4	10,2	11,1	16,2	17,4
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, відсотків	-3,0	-0,4	0,7	2,4	3,4	4,3	6,9	5,2
Частка збиткових підприємств, відсотків	45,9	46,7	43,6	41,2	37,8	36,7	36,2	42,0
Середньорічна кількість найманих працівників у промисловості, тис. осіб.	84,7	75,0	67,6	65,7	65,0	63,7	62,4	61,8
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у промисловості, грн.	307,3	392,6	484,6	612,1	775,8	1009,6	1308,4	1724,0

Про важливість галузі машинобудування для господарства Хмельницької області свідчить відсоток зайнятих працівників, не зважаючи на спадаючу динаміку, частка зайнятих в машинобудуванні Хмельницької області вища, ніж в середньому по Україні, що вказує на важливість галузі для регіону. Також, як позитив, можна відмітити, що не дивлячись на абсолютне зменшення у 2008 році порівняно з 2006

роком кількості підприємств та чисельність працівників (темпи зменшення 3 %) підприємства машинобудування збільшили обсяги виробництва (темпи збільшення 76 %), що свідчить про підвищення рівня продуктивності праці в цій галузі.

Пожвавлення у розвитку машинобудування України останнім часом (до 2009 року) вочевидь набуло тривалого та відносно стабільного характеру і в Хмельницькій області. Підсумки роботи підприємств машинобудування Хмельниччини свідчать, що позитивна тенденція попередніх років щодо зростання машинобудівного виробництва у Хмельницькій області збереглась до III кварталу 2008 року.

В роботі були досліджені сім машинобудівних підприємств Хмельницької області, а саме: ВАТ «Красилівський машинобудівний завод», ВАТ АК «АДВІС», ТОВ НВФ «Адвісмаш», ВАТ «Хмельницький завод ковальсько-пресового устаткування «Пригма-Прес»», ВАТ «Термопластавтомат», ВАТ «Темп», ТОВ «Говер» і Завод хімічного машинобудування «Червоний жовтень», для яких були запропоновані підходи та механізми реалізації економічної стратегії у ринковому конкурентному середовищі.

Враховуючи тенденції розвитку машинобудування в цілому і, зокрема, в Хмельниччині, а також керуючись програмою дій, яку підготувало Мінпромполітики, для виведення підприємств машинобудування із кризового стану, нами було сформоване власне бачення стану і перспектив розвитку машинобудівного комплексу Хмельниччини (табл. 2), до таблиці також були внесені і підприємства, економічна стратегія яких досліджувалася в роботі.

Таблиця 2

Тенденції та перспективи розвитку машинобудівного комплексу Хмельницької області

Машинобудівний комплекс Хмельницької області	Підприємства, що аналізувалися	Тенденції розвитку		Сучасний стан	Перспективи розвитку
		2002-І півріччя 2008 рр.	II півріччя 2008-2009 рр.		
ВАЖКЕ МАШИНОБУДУВАННЯ	ВАТ «Термопластавтомат»	Значні темпи зростання виробництва	Різке скорочення виробництва	зниження інноваційної активності;	- покращення матеріально-технічного та інформаційного забезпечення;
Електротехнічна промисловість	ВАТ «Темп»	Повільне зростання, незначне зменшення виробництва деяких видів продукції	Зменшення виробництва деяких видів продукції	незначні обсяги фінансування господарської діяльності; відсутність державної підтримки; повільний	- розвиток колективу на основі мотивації, покращення умов праці та формування соціальної інфраструктури; - покращення показників ефективності; - формування ефективного
Транспортне машинобудування		Значні темпи зростання виробництва	Зменшення виробництва	розвиток підгалузей машинобудування; тіньові механізми господарювання; погіршення показників ефективності	механізму контролю; - покращення внутрішньогосподарського виробничого процесу за рахунок підвищення інноваційної активності та інвестиційної привабливості
Сільськогосподарське машинобудування	ВАТ «КМЗ», ВАТ «АДВІС»	Нестабільне коливання темпів виробництва продукції	Зменшення виробництва	функціонування та показників фінансового господарювання; погіршення	Негативний сценарій розвитку підприємств машинобудування
Машинобудування для легкої та харчової промисловості, виробництво побутових машин та обладнання, приладів	ДП «Новатор», ВАТ «ЗХМ «Червоний жовтень», ТОВ НВФ «АдвісМАШ»	Зростання виготовлення побутової техніки, повільне зростання машинобудування для харчової промисловості	Зменшення виробництва	матеріально-технічної забезпеченості господарської діяльності; скорочення кількості працівників, відсутність моральної та матеріальної мотивації;	- прискорення морального старіння та матеріальної зношеності основних засобів; - збільшення кількості збиткових підприємств; - брак власних коштів для фінансування виробництва; - відсутність інновацій та розвитку науково-технічного прогресу;
Верстатобудування та приладобудування	ДП «Новатор», ТОВ «Говер», ВАТ «ХЗКПУ «ПРИГМА-ПРЕС»» ДП «Новатор», ВАТ ХЗКПУ «ПРИГМА-ПРЕС»	Спад виробництва	Значний спад виробництва	скорочення соціальної інфраструктури підприємств; - підвищення зношення основних засобів.	- скорочення інвестицій у галузь машинобудування з боку вітчизняних та іноземних інвесторів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене аналітичне дослідження конкурентної ситуації, що склалася на ринку машинобудівних підприємств Хмельницького регіону, дозволяє зробити наступні висновки:

1. Основними проблемами в галузі машинобудування залишаються: недостатня платоспроможність споживачів продукції; недосконалість механізму середньо- й довгострокового кредитування виробників і

споживачів продукції та високі ставки кредитування; недостатня ефективність механізму часткової компенсації вартості складної техніки та фінансового лізингу; нерозвиненість інфраструктури ринку (відсутність реальної моніторингу, дистрибуторської системи, фірмового технічного обслуговування); невідповідність галузі та структурування підприємств умовам вільної конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках, насамперед щодо здатності швидко створювати і освоювати серійне виробництво конкурентоспроможної продукції; застарілість основних фондів, їх низький технічний рівень, відсутність обладнання, придатного до переналагодження без значних витрат для впровадження ресурсозберігаючих технологій; низький кадровий потенціал; повільна адаптація підприємств машинобудування до роботи в ринкових умовах.

2. Основними факторами, що впливають на стан конкурентного середовища підприємств машинобудування є: рівень цін та ступінь конкурентності ринку; державне регулювання економічної діяльності підприємств; ступінь лібералізації економіки; рівень інноваційності підприємств та державної підтримки інноваційної діяльності; фінансова стабільність та коливання курсу національної валюти; рівень економічної ментальності підприємців; фактори природно-кліматичного характеру; фактори політичного впливу; фактори глобальної дії; фактори, що спричиняють ефект синергії. Спільна дія всіх зазначених груп факторів формує той чи інший рівень нестабільності конкурентного середовища і, як наслідок, - доцільність застосування підприємством тієї, чи іншої економічної стратегії.

3. Для подолання кризових явищ на підприємствах машинобудування Хмельницького регіону, необхідно застосовувати одночасно макроекономічні механізми впливу на галузь, розробкою яких займається Мінпромполітики, а також внутрішньогосподарські (мікроекономічні) механізми, зокрема: механізм організації маркетингової діяльності; забезпечувальні механізми, фінансові механізми, механізм кадрової мотивації та розвитку, механізм контролю, збуту, внутрішньогосподарського виробничого процесу. Фактично всі ці механізми входять до складу механізмів реалізації економічної стратегії підприємства у ринковому конкурентному середовищі.

Література

1. Шапуров О.О. Стан і тенденції розвитку машинобудування // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №3. – С. 57–63.
2. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики України. – К. : Консультант, 2009. – 562 с.
3. Ситніченко В. Стратегія розвитку машинобудування на основі системи збалансованих показників // <http://www.ukrtest.com/raznoe/publikacii/11.pdf> - 15.03.2010 р.
4. Сайт державного комітету статистики України - www.ukrstat.gov.ua – 15.03.2010 р.
5. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2008 рік / За ред. Сокальського В.В., 2009. – Хмельницький : Головне управління статистики у Хмельницькій області. – 445 с.

Надійшла 29.01.2010